

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3632>

ANADOLU VE İSTANBUL'DAKİ ÖĞRETMENLERİN 1918-1924 YILLARI ARASINDAKİ MAAŞ SORUNLARINA KRONOLOJİK BİR BAKIŞ

A CHRONOLOGICAL OVERVIEW OF THE SALARY PROBLEMS OF THEACHERS IN ANATOLIA AND ISTANBUL BETWEEN 1918-1924 YEARS

Mehtap KAYIKÇI YILMAZ*

Öz

Emperyalist güçler, daha önce kendi aralarında gizli olarak yaptıkları Türk topraklarını paylaşma planlarını, Mondros Antlaşması ile uygulamaya koymuşlardır. 1918-1922 yılları arasında Türklerin verdiği Kurtuluş Savaşı yıllarında öğretmenler de mücadeleye etkin olarak katılmışlardır. Eğitim neferleri, kurtuluş mücadelesinin her aşamasında işgallere karşı halkı bilinçlendirmiş, mitingler düzenlemiş ve gerektiğinde cephede savaşmıştır. Maaşlarını bazen ayları bulan gecikmeyle almışlardır. Bu aşamada çok yoksulluk ve sıkıntı çekmişlerdir. Maaşlarını almak için yaptıkları tüm girişimleri sonuçsuz kalmış, bazıları mecburi hizmetlerini dahi yerine getiremeden öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalmış, öğretmenler için grev yapmaktan başka yol kalmamıştır. Bu aşamada, memlekette zaten az olan eğitim durma noktasına gelmiştir. Öğretmenlerin maaş sorunları Ankara Hükümeti'nin kurulduğu yıllarda da devam etmiştir. Bu yıllarda çözüm olarak düşünülen, okulları özel idarelerden ayırıp merkeze bağlama düşüncesi pek çok engelden dolayı hayata geçirilememiştir. Bu makalede 1918-1924 yılları arasında öğretmenlerin maaş ve ekonomik sorunları üzerinde durulmuştur. Çalışmada tarihi belge ve kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Öğretmen, Maaş, Ekonomik Sorunlar.

Abstract

The imperialist powers implemented their plans to share the Turkish lands which they had previously concealed among themselves with the Treaty of Mondros. During the Turkish War of Independence between 1918-1922, teachers actively participated in the struggle. Education soldiers made the public aware of the invasions at every stage of the liberation struggle, organized rallies and fought on the front if necessary. They sometimes receive their salary with a delay of months. At this stage, they suffered a lot of poverty and distress. All their attempts to get their salaries were fruitless, some of them had to quit teaching before they could even fulfill their obligatory services, and there was no other way for them to strike. At this stage, the education which is already low in the country has come to a halt. The salary problems of teachers continued during the years when the Ankara Government was established. The idea of separating schools from private administrations and connecting them to the center, which was considered as a solution in these years, could not be realized due to many obstacles. This article focuses on teachers' salary and economic problems between 1918-1924. Historical documents and sources were used in the study.

Keywords: National Struggle, Teacher, Salary, Economic Problems.

*Dr., Balıkesir Üniversitesi Edremit Meslek Yüksekokulu.

1. GİRİŞ

1847 yılında şimdiki ilkokul seviyesindeki Rüştîye mektepleri açıldığında sayıları çok azdı. Bu okullarda medreselerden, tekkelerden, memurlardan ve askerlerden derme çatma öğretmenlerle eğitim sürdürülmüştür. Fakat bunun çıkar yol olmadığı anlaşıldığında bu okullara öğretmen yetiştirmek amacıyla Darülmualimin (erkek öğretmen okulu) açılmıştır. Bunu daha sonra 1870 yılında açılan Darülmualimat (kız öğretmen okulu) izlemiştir. Daha sonra bir kısım sancak merkezlerinde de Darülmualimler açılarak öğretmen yetiştirmeye büyük hız verilmiştir. 1883'ten sonra lise seviyesindeki okulların açılmasıyla, erkek ve kız ilkokullarına öğretmenlerin sayısı zor yetismeye başlamıştır. Bu durum öğretmenlik mesleğini müşkül hale getirmiştir. 1900 yılında İstanbul'da açılan üniversitenin mezunlarına, öğretmenlik meslek olarak gösterilmişse de sayıları yine de çok azdı (Ergin, 1977, 1772).

Çeşitli kaynaklardan öğretmen bulunmaya devam edilmiş, ancak eğitimleri, meslekleri, kaynakları farklı olan bu öğretmenlerle eğitimde söz birliği yapılamamıştır. Medrese okumuş, din dersleri okutanlar, batı kültürüne uzak oldukları gibi pozitif ilimlere aykırı hareket etmiş, sivil ve asker öğretmenlerse doğu kültürüyle bağdaşamamıştır. Öğrencinin ise bir hayli kafası karışmış, kimi dinleyeceğine karar vermekte güçlük çekmiştir. 1908 Meşrutiyet İnkılabı'ndan sonra öğretmen okullarına değer vermeye başlanmış, yine de açılan okullara yeteri kadar öğretmen bulunamamıştır. Memur, zabıt, müderris ve derviş öğretmenler eskisi kadar olmamakla birlikte okullara devam etmişlerdir. Bu yol idare bakımından da faydalı görülmüştür. Çünkü bu öğretmenlerin maaş ve geçimleri asıl memuriyetlerince sağlandığından, ek işleri olan öğretmenlikten çok az maaş veya ücret almışlardır. Bu kişilere öğretmenliği bıraktırmak, okulların ödeneklerini birkaç misli artırmak demek olurdu ki, hükümetin mali durumu bunun için uygun değildi (Ergin, 1977, 1773).

1913 yılında kabul edilen İdare-i Hususiye-i Vilayat Kanunu ile beraber vilâyetlerin yerel hizmetler bakımından idari özerkliğe kavuşması, mali özerkliği de beraberinde getirmiş, vilâyetlerin kendi gelir ve giderlerini tutmasıyla birlikte merkezi bütçeden bağımsız bütçeler oluşturulmuştur. Her vilayetin tahsildarları tarafından halktan vergi toplanıp, kendi sınırları içinde çalışan memurların maaşları ödenmiştir. Okullarda görev yapan öğretmenlerin maaşları ve okulların inşaat, bakım ve onarım masrafları, vilayet bütçesinin adi bütçe masrafları kısmından karşılanmıştır (Torun, 2018, 59-81). 24 Ekim 1913'te çıkarılan ve Cumhuriyet Dönemi'nde de uygulanmasına devam edilen Geçici İlköğretim Kanunu'nun (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati) 66. ve 67. Maddesine göre, devletçe gerekli görülen yerlerde açılan ilkokulların masrafları kısmen veya tamamen devlet bütçesinden, diğer bütün ilkokulların masraflarının tamamı, ilkokul öğretmenlerinin ve memurların maaşları, ilkokul müfettişlerinin yollukları, ilkokul öğrencilerinin yiyecek, giyecek ve yatacak gibi bütün giderleriyle, ilkokul kütüphanelerinin ve fakir çocukların kitap giderleri vilayet bütçesinden karşılanacaktı (ortak, 2003, 223). Ancak bu uygulama çeşitli aksaklıklarla karşılaşılmaya neden olmuştur.

1918 yılına ait *Hisse-i İlane*¹ gönderilmediği için ciddi sorunlar yaşanmış, okullar onarılamamış, yatılı okulların yemek masrafları karşılanamamış ve öyle ki öğretmenlerin maaşları dahi ödenemeyecek kadar aciz duruma düşülmüştür. Maddi zorluklar yaşayan öğretmenlerin bazıları istifa etmiştir².

Savaş yıllarında öğretmenlerin maaşlarının ödenememesi konusu, basında da yer bulmuştur. 10 Aralık 1918 tarihli *Hadisat Gazetesi*'nde "Giresun muallim ve muallimelerine altı aydan beri maaş verilemediği, iaşeden de hiçbir surette muavenet edilmediği" haberi verilmiştir (Sarıhan, 1986, 68). 26 Aralık 1918 tarihli *Ses Gazetesi*'nin verdiği habere göre, Balıkesir Mutasarrıfı Hacim Bey başkanlığında toplanan liva meclisinde, 1919 yılına ait bütçe görüşmeleri sırasında, maaşlarını alamayan mektep hocalarının aylıklarının verilmesi için İstanbul'a ricalarda bulunulmasına, bir yerlerden ödünç para bulunmasına, Darülmualimat için uygun bir yer araştırılmasına karar verilmiştir. 23 Şubat 1919'da yapılan Genel Meclis toplantısında öğretmenlerin sefaletten kurtarılmasını isteyen telgraflar ele alınmış, toplantı sonunda İtibar-ı Milli Bankası'ndan 30.000 lira borç alınmasına karar verilmiştir³.

¹Sultan II. Abdülhamid döneminde lise derecesindeki okullar için Maarif Hisse-i İlanesi adı altında bir gelir kalemi oluşturulmuştur. [Karataş, Y.,(2016)., Sultan II. Abdülhamid'in Eğitim Politikalarının Mali bir Veçhesi: Evkaf-ı Münderisenin Maarife Terki, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*,57, 1839-1867.]

² *Ses Gazetesi*, Sayı:2 Sayfa:2.Bu gazete, İslam bilgini, gazeteci, şair ve siyaset insanı Hasan Basri Çantay tarafından 17 Ekim 1918 ile 13 Mart 1919 tarihleri arasında 22 sayı olarak yayımlanmış haftalık bir gazeteydi. (Doç. Dr. Nesimi Yazıcı, Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi Sempozyumu, 5 Eylül 1993)

³ Sarıhan, Z., a.g.e.,

7 Şubat 1920 *İstiklal Harbi Gazetesi*⁴, beş aydan beri maaşlarını alamayan Gönen, Sındırgı ve Burhaniye'deki öğretmenlerin greve başladıklarını haber vermiştir. 21 Şubat 1920 tarihli *İkdam Gazetesi* eğitimin durumu hakkında, "Maarifimiz ne halde? Mektepler ve muallimler.(Maarifimiz sizden iyi olmasın) Mektepleri ne sen sor ne ben söyleyeyim. Sermuharririniz gibi var mı yok mu belli değil.) Muallimlere gelince: Gözler kararmış, mideler havası boşalmış futbol topu, dizler lerzan (titrek), gözler muhasebe-i hususiye kapısında" yorumunu yapmıştır.

23 Şubat 1920 tarihinde Mebusan Meclisi'nde, öğretmenlerin maaş durumu hakkında konuşmalar olmuştur. Edirne Mebusu Galip Bahtiyar Bey, özel idareden maaş alan öğretmenlerin ve memurların sıkıntı, parasızlık içinde yaşadığını, Şubat sonu geldiği halde Ocak maaşlarını hatta bazılarının Aralık maaşını dahi alamadıklarını, bu konuda verilen önerenin Muvazene Encümenine havale edildiğini, ancak bugüne kadar nezaketen dahi olsa cevap verilmediğini belirtmiştir. Niğde Mebusu Ata Bey taşralarda öğretmenlerin hiç maaş alamadıklarını söylemiştir⁵. İzmit Sancağı Mebusu Sırrı Bey (Bellioğlu), Maliye'nin tahsilat yapmadığını, onları tahsilat yapmaya itecek bir kuvvetin olmadığını, ya da bu kuvveti kullanmadığını, oradaki memurların maaşlarını zamanında aldıkları için zor durumdaki öğretmenleri düşünmediklerini, Adapazarı'ndaki öğretmenlerin dilenme derecesine geldiklerini gözleriyle gördüğünü ifade etmiştir (Özel, 2005, 32). Öğretmenlerin maaşı bazı yerlerde o kadar aksatılmıştı ki, örneğin Siirt'te 1918 Şubatı'ndan 1920 yılının Temmuz ayına kadar öğretmenler paralarını alamamışlardır. Bunun sebebi olarak yine öğretmenlerin maaşlarını Muvazene-i Umumiye'den değil de Muvazene-i Hususiye'den almaları olarak gösterilmiştir (Sarı, 2013, 169-194).

25 Şubat 1920 tarihli *İstiklal Harbi Gazetesi*, üç aydan beri maaşlarını alamamış olan İstanbul vilâyeti ilkokulları öğretmenlerinin perişan bir duruma düştüğünü, öğretmenlerin 1919 Aralık ve 1920 yılının Ocak ve Şubat maaşını alamadıklarını, ilkokulların parasızlıktan kapanmaları ihtimalinin kuvvetlendiğini yazmıştır. Aynı gazetede verilen habere göre, İstanbul'da 105 erkek ve 62 kız Türk Okulu'nda 30.323 (bu öğrencilerin de 14.936'sı erkek ve 15.387'si de kızdır) öğrenci için 1360 öğretmen bulunmaktaydı. İlkokul öğretmenlerinin maaşları kararnameyle halka aitti ve bu vergi sadece Müslüman emlak ve kazanç sahiplerinden alındığı için elde para kalmadığı bilgisi verilmişti. Bu nedenle 500 kuruş olan maaşlarını alamayan öğretmenlerin, özel idareye tabi bulunan öğretmenler olduğu belirtilmiştir.

26 Şubat 1920'de, Mebusan Meclisi'nde öğretmenlerin içinde buldukları sorunlar bir kez daha konuşulmuştur. Daha önce Çorum Mebusu İsmail Kemal Bey ve Sivas Mebusu Semih Fethi Bey tarafından verilen soru önergesini Dahiliye Nazırı adına Hüseyin Hüsnü Bey cevaplanmıştır. Memlekette henüz nahiyeye⁶ teşkilatı oluşturulmadığı için nahiyelerin sorumluluğuna bırakılan ilköğretim meselesini de özel idarelerin üstlendiğini, İdare-i Vilayat Kanunu gereğince gerek İstanbul, gerekse illerdeki bütün ilköğretimi il özel idarelerinin içine aldığı ve masrafların bu şekilde karşılandığını, özel idarelerin savaştan önceki gelirleriyle kaldıklarını, özel idareler için ayrılan kimi payların kısıldığını ya da sonlandırıldığını, öğrenim vergisinin toplanmadığını söylemiştir⁷.

28 Şubat 1920'de ilkokul öğretmenleri, Eğitim İdaresi'ne başvurarak, birikmiş maaşları verilmezse göreve devam edemeyeceklerini bildirmişlerdir. Eğitim Müdürü, konunun birkaç gün içerisinde çözümlenmesini beklediklerini söyleyerek, öğretmenlerin görevlerine devam etmesini istemiş, durumu bakanlığa ve valiliğe bildirmiş, bakanlık ve başbakanlıktan acele ödenek bulunmasını istemiştir (Sarıhan, 1984, 351).

29 Şubat 1920'de İstanbul ilkokullarında çalışan öğretmenler için özel saymanlığa 20.000 lira ayrılmış, ancak bu parayla, öğretmenlerin birikmiş maaşlarından sadece Ocak ayı verilebilmiştir. Öğretmenler tüm maaşlarını istedikleri için grev kararı almışlardır⁸.

1.1. İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevinin Başlaması

1 Mart 1920'de Özel İdare Saymanlığından maaş alan İstanbul ilkokul öğretmenleri işi bırakmışlardır. Greve 200 okuldan 944 öğretmen katılmış, sabah okullarına giden öğrenciler, öğretmenlerinin greve gittiğini müdürlerinden öğrenmişler, valiliğin önüne giderek öğretmenlerinin isteklerinin yerine getirilmesini, kendilerinin eğitimsiz bırakılmamalarını istemişlerdir. Grev 20.000 öğrenciyi etkilemiştir. Toplantı yapan öğretmenler bunun grev olmadığını, maaşlarının artmasını değil,

⁴İstiklal Harbi Gazetesi, Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadelemizin ilk yıllarında yayın yapan az sayıda gazeteden biridir. Harf İnkılabı ve Cumhuriyetimizin ilanından önce basımına başlanan gazeteyi, yazar Ömer Sami Coşar günümüz Türkçesine çevirmiştir.

⁵Mebusan Meclisi Zabıt Cerideleri [23 Şubat 1336 (1920) Devre: 4, İnikad: 13, C: 1, Sayfa: 195-196]

⁶Bucak veya nahiyeye; Türkiye'de coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet bakımlarından aralarında ilişki bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen, ilçeden küçük bir mülki idare bölümüdür.

⁷Mebusan Meclisi Zabıt Cerideleri[26 Şubat 1336 (1920 Devre: 4, İ: 14, C: 1, Sayfa: 218-220)]

⁸Sarıhan Z., a.g.e.

ödenmesini istediklerini belirtmişlerdir. Aynı gün Mebusan Meclisi'nde Ertuğrul Mebusu Mehmet Sadık Bey, "Bilumum memurin, kırmızı kese tabir ettiğimiz Hazine-i Maliyyeden maaşlarını aldıkları halde en ziyade Milleti yetiştiren, Milleti terbiye eden muallimlere ne için ayrı bir kese diktik? Bu kese muallimlerin maaşatına kifayet etmiyor. Onun için bendeniz teklif ediyorum ki en az maaşla ifa-yı vazife eden muallimin de, diğer memurin gibi, Hazine-i Devletten maaşlarını alsınlar" diyerek öğretmen maaşlarının genel bütçeye geçirilmesini teklif etmiştir. Aynı birleşimde İstanbul Mebusu Hamit Bey ve arkadaşları tarafından öğretmenlerin maaşları hakkında kanun teklifi verilmiştir. Kanun, Özel idareden maaşlarını alamayan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının vilayet yardımı kısmından ödenmesi hakkındaydı⁹.

İstanbul öğretmenleri sıkıntılarını "Muallimler Mecmuası" dile getirmişler, ödenmesi gecikmiş maaşların bir haysiyet meselesi olduğunu, bir memur ve öğretmenin millete karşı borcunu ödemeye mecbur olduğu gibi hükümetin de maaşları vermesinin şerefi icabı olduğunu dile getirmişlerdir. Fakat Maarif Vekaleti öğretmenlerin bu sıkıntılarını dikkate almamı, İstanbul Hükümeti grev karşısında olumsuz bir tutum sergilemiştir (Arslan, 2002, 59-69).

3 Mart 1920 tarihli gazetelerin öğretmenlerin grevi nedeniyle, okulların kapanması hakkında yaptıkları birkaç yorum şöyledir: Yenigün: "Mekteplerin kapanması. 20.000 talebe mektepsiz. Maaşlar verilecek mi? Buhran devam ediyor...iki aydır aç biilaç ifa ettikleri vazifelerini zaruri olarak terk eden muallimlerin vaziyeti karşısında Meclislerin vazifesini serian ifa edeceği şüphesizdir." İfham: "Mektepler iki gündür kapalı. İstanbul ilkokulları kiralık evler gibi sessiz. Maaş alamayan öğretmenlerin sayısı 800 ile 1000 arasında olup, kapanan okulların sayısı ise 180'dir. Çocuklarımız bütün İstanbul'da eğitimsiz mi kalacak? Üç gündür 20 bin öğrenci sokaklarda dolaşmaktadır. Anneler müstesna, mektepler herkes için angarya imiş. Acaba ebediyen kapansalar kırk gün kırk gece bayram olur mu dersiniz?" (Sarıhan, 2013, 478).

Türkiye' de bilinen ilk öğretmen grevini kamuoyu ve basın desteklemiştir. Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti öğretmenlerin grevini desteklemiş ve bu yönde açıklama yapmıştır (Yaşar, 2014, 103). Öğretmenlerin grevine destek veren bir diğer kesim ise, öğretmenlerin ücretlerinin ödenmesi için toplu bir şekilde Valiliğe şikayette bulunan öğrenci velileri olmuştur. Çünkü öğretmenler, ücretleri ödendiği takdirde öğrencilere ek ders yapmayı taahhüt etmişlerdir (Göldaş, 1984, 53).

4 Mart 1920 tarihli Yenigün Gazetesi, İstanbul'da okulların hala kapalı olduğu haberini vermiştir. Maaşların ödenmesi için 24.000 lira ayrılmıştır. Ancak birikmiş maaşların ödenmesi için 90.000 liraya ihtiyaç vardır. Öğretmenler grevden vazgeçmek için bundan sonra maaşlarının düzenli ödenmesini şart koşmuşlardır. Bazı öğretmenler birikmişlerin ödenmesini yeterli görerek arkadaşlarını aşırıya kaçmaktan alıkoymaya çalışmışlardır (Sarıhan, 1984, 360).

5 Mart 1920 tarihli Yenigün Gazetesi, Kız ve Erkek Öğretmen Okulu Mezunları Derneği'nin, Gedik Paşa'daki Mahmut Şevket Paşa Numune Mektebi salonunda toplantı yaptığını haber vermiştir. Konu Meclis'te görüşülen İlköğretim Yasasıdır. Toplantıda öğretmenlerin görüşlerini bir yasa teklifi halinde sunmakla görevli bir kurul oluşturulmuştur.

6 Mart 1920'de İzmit ve Adapazarı'ndaki ilkokul öğretmenleri de, İstanbul'daki öğretmenlerin grevi konusunda harekete geçmişlerdir. Öğretmenler Dahiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı) başvurmuş, öğretmen maaşları ödenmeyince okul kapatma politikasını eleştirmiş, gereksiz memurlukların kapatılarak bu memurların maaşlarından tasarruf sağlanmasını önermişlerdir (Sarıhan, 1984, 361). İstanbul İli Yazı İşleri Sorumlusu, Maarif Nazırı ve Bakanlık Müsteşarı, öğretmenlerin boş oturacaklarına görevlerine devam etmelerini istemişlerdir. Bunun üzerine öğretmenler, Reşit Paşa Numune Mektebi'nde toplanmışlar, birikmiş 2 aylık maaşlarının bir defada ödenmesini, bundan sonraki maaşlarının zamanında ödenmesi için de yasal tedbirler alınmasını istemişlerdir. Hükümet ise ancak Ocak maaşlarını ödeyebileceklerini bildirmiştir. 7 Mart 1920 tarihli Yenigün Gazetesi, diğer illerde de durumun aynı olduğu haberini vermiştir.

7 Mart 1920 tarihli İstiklal Harbi Gazetesi'nde ise, grevin hala devam ettiği, hükümetteki krizin grevle ilgilenilmesine engel olduğu, İstanbul'da 25 binden fazla öğrencinin açıkta dolaştığı haberi verilmiştir.

8 Mart 1920'de Meclis Eğitim Komisyonu ilkokul öğretmenlerinin maaş konusunu görüşmüş, öğretmenlerin özel muhasebe yerine genel muhasebeden maaş alma isteklerinin yasalarla çeliştiği sonucuna varmış ve bir çözüme ulaşamamıştır (Keskin, 2012).

10 Mart 1920 tarihli İleri Gazetesi'nde öğretmenlerin Ocak maaşının verilmeye başlandığı, Şubat maaşlarının ve bundan sonraki maaşlarının düzenli ödenmesi konusunda öğretmenlerin güvence istedikleri haber verilmiştir. Şubat maaşlarının ise, Osmanlı Hükümeti Maliye Bakanlığı'nun kefaletiyle ilin gelirleri

⁹Mebusan Meclisi Zabıt Cerideleri [1 Mart 1336 (1920) Devre: 4, İ: 17, C: 1 Sayfa: 303-305, 311]

karşılık gösterilip, Ziraat Bankası'ndan alınacak borçla ödenmesine karar verilmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı Şubat maaşını alıp göreve başlamak taraftarı iken, bir kısmı sürekli bir çözüm olmadan göreve başlamaya karşı çıkmışlardır (Sarıhan, 1984, 371).

10 Mart 1920 tarihli Karagöz Dergisi'nde öğretmenlerin mesleklerini bırakıp başka işlere girmesi ile ilgili karikatür yayımlanmıştır (Sarıhan, 2013, 483).

11 Mart 1920 tarihli *İkdam Gazetesi* ise, bir grev haberinin de Sanayii Nefise Mektebi'nden geldiğini yazmıştır. İlkokul öğretmenlerinin greve başlamasından sonra Sanayii Nefise Mektebi Erkekler Şubesi'ne devam edenlerin de birkaç günden beri genele yakın bir çoğunlukla öğrenimlerini bıraktıklarını haber vermiştir. Gazete, bu okulun öğretmen maaşlarından başka yıllık 400 lira ödeneğinin olduğu, oturacak sıra bile bulunmadığı, bu sanat kurumunu ihtiyaçları karşılanmadığı için hükümeti eleştirmiştir (Sarıhan, 2013, 484).

13 Mart 1920'de bir grup ilkokul öğretmeni Maarif Nazırı'nı ziyaret etmiştir. Nazır, öğretmenlerin grevden vazgeçmelerini tavsiye etmiş, İstanbul Valiliği de bir genelge yayımlayarak öğretmenleri görevlerinin başına dönmeye çağırmış, Şubat maaşlarının da pek yakında ödeneceğini söylemiştir. Öğretmenler Şubat maaşları ödenmeden göreve dönmeyeceklerini açıklamıştır (Sarıhan, 1984, 374).

13 Mart 1920'de İstanbul'daki ilkokul öğretmenlerinin temsilcileri boşalan iki yer için Belediye salonunda milletvekili seçimini yapmak üzere toplanmış olan seçmenlere gitmişler ve ellerinde dolaştırdıkları bir mazbatayı imzalatmışlardır. Mazbatada, öğretmenlerin aylıklarının verilmemesi nedeniyle 1 Mart 1920'den itibaren kapalı bulunan okulların bir an evvel açılabilmesi için ne gibi teşebbüslerde buldukları İstanbul milletvekillerinden sorulmaktaydı. Mazbataya 200 kadar seçmen imza atmıştır. Öğretmen temsilcileri bunu İstanbul milletvekillerinin dikkatine arz edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunmaya karar vermişlerdir¹⁰.

14 Mart 1920 tarihli *İstiklal Harbi Gazetesi*, İstanbul'a gelen İzmir gazetelerinde de, dört aydan beri maaş alamayan Ödemiş ilkokul öğretmenlerinin de mecburi olarak işi bıraktıkları haberinin yazdığını bildirmiştir.

14 Mart 1920 tarihinde, öğretmenler Şubat maaşlarının da verilmeye başlanmasıyla bir bildiriyle grevi sona erdirdiklerini açıklamışlardır. Bildiride, *"Uzun savaş yıllarının verdiği maddi sıkıntılar konusunda daima sabırlı ve tevekkülle yaşayıp her türlü hakkını ve nasibini mensup olduğu milletin feyiz ve irfanında arayan İstanbul ilkokul öğretmenleri olarak, son iki aylık yokluğa dayanamayıp on dört gün önce öğretim görevlerini terk etmek zorunda kaldık.....Bu zümrenin bundan sonra her şeyden önce düşünülmeğe layık olduğu, Millet Meclisi'nce de benimsenmiş olmasının yanı sıra muallim Nazırımız Beyefendi Hazretleri'nin "sizler benim öz evladımsınız" yolundaki babaca ve alicenapça demeçleri nedeniyle gerek bugünkü ve gerekse geleceğin kuvvetli güvencesine bağlanmasıyla meselenin halledilmesinden dolayı mekteplerin açılacağını bildiririz. Grevden dolayı sekteye uğrayan eğitimin büyük bir azim ve mesai ile telafisini muallim heyeti büyük ve kutsal bir zorunluluk sayar."* Denilmiştir (Sarıhan, 2013, 489).

16 Mart 1920 tarihli *Akşam Gazetesi* İlkokul öğretmenlerinin Şubat maaşlarının ödenmeye ve okulların açılmaya başladığını haber vermiştir. Yine aynı tarihli gazetede, İstanbul Eğitim Müdürü Mustafa Bey, ilkokul öğretmenlerinin grevi hakkındaki soruları yanıtlamıştır. Mustafa Bey, bunun bir grev olmadığını, gereklilik nedeniyle okula gidilemediğini, özel muhasebeden maaş alan tüm öğretmenlerin bu eyleme katıldığını, İstanbul'daki okulların %80'inin kira ile tutulmuş binalarda öğretim yaptığını açıklamıştır.

Bazı öğretmenler ve eğitimciler bu eylemi grev saymasa da basın ve kamuoyu grev (tatil-i eşkal) olarak nitelemiştir. Muallimler Cemiyeti bu grevi desteklemediği gibi, ilgimiz yoktur diye bildiri yayımlamıştır. Öğretmenler bu eylemden dolayı ceza almamışlardır. Öğretmen grevleri daha sonra Anadolu'da da yapılmış ve TBMM hükümeti kurulduktan sonra da devam etmiştir¹¹.

1.2. Öğretmenlerin Ekonomik Sorunlarının Devam Etmesi

Yakın tarihinin önemli bir bölümünü savaşlar ve bağımsızlığını korumak için mücadeleyle geçiren Türk Ulusu uzun süre bu olumsuz şartların etkisi altında kalmıştır. Savaşların hemen akabinde Milli Kurtuluş Hareketi'nin başlaması, savaşın eğitim üzerindeki olumsuz etkisinin devam etmesine sebep olmuşsa da, düşmana karşı mücadele verilen bu dönemde gerek Mustafa Kemal Paşa ve gerekse TBMM üyelerinin öğretmenler ve eğitim sorunlarını ihmal etmeyip, imkanlar ölçüsünde çözüm arayışlarına gittikleri görülmektedir (Arslan, 2002, 59-69).

¹⁰ *İstiklal Harbi Gazetesi*, No.256.

¹¹ efestenhaberler.com/yazi/6531/ogretmen_grevleri.html

2 Mayıs 1920'de kurulan ilk hükümette 11 vekalet (bakanlık) bulunmaktaydı ve bunlardan birisi de Maarif Vekaleti (Eğitim Bakanlığı) idi¹² ve Sinop Milletvekili Dr. Rıza Nur Bey ilk Maarif Vekili olmuştur¹³. 1919-1923 yılları arasında Anadolu toprakları üzerinde üç karar mekanizması olduğu için (İstanbul Hükümeti, Anadolu'daki Milli Kurtuluş Hareketi ve işgal idaresi) öğretmenlerin durumu da bundan etkilenmiştir (Keskin, 2012, 5). İzmir'de kurulan Mahalli Yunan İdaresinin, öğretmen aylıklarının mahalli idare tarafından verilemeyeceği kararını alması üzerine Türk okulları ve öğretmenler parasızlıktan zor duruma düşmüşlerdir. Okulların bir kısmına Yunanlılar el koymuş, kendi işlerinde kullanmışlar, çoğunu da sebepsiz yere kapatmışlardır. Bu baskılar üzerine öğretmenler haklarını savunmak için bazı toplantılar düzenleyip, kararlar almışlarsa da, okulları kapatıldığı için maaşları kesilerek yokluğa ve açlığa mahkum edildiklerinden fazla etkili olamamışlardır (Arslan, 2002, 64).

TBMM Hükümeti de, eğitim alanında eskiden beri uygulamada olan esasları devam ettirmiş ve bu arada ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının Özel İdare Bütçelerinden ödenmesi uygulaması da sürdürülmüştür. Ancak savaş yıllarının olumsuz şartları içinde gelirlerin azalması ve tam olarak toplanamaması nedeniyle ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının ödenmesinde sorunlar kendini göstermiştir. 1920 Haziran'ının sonlarına doğru basında öğretmenlerin içinde buldukları ekonomik durumlarla ilgili haberler çıkmaya başlamıştır (Ortak, 2003, 230).

5 Haziran 1920'de İzmir milletvekili Reşid Bey ve arkadaşları, Kütahya sancağındaki öğretmenlerin maaşları hakkında önerge vermiştir. Önerge, Kütahya bölgesindeki öğretmenlerin maaş zammı alamadıkları, öğretmenliğin diğer meslek gruplarından daha önemli olduğu, Kütahya ili bütçesi uygun değilse, genel bütçeden uygun bir ödenek konulması hakkındaydı¹⁴.

7 Temmuz 1920'de, TBMM Hükümeti, öğretmenlerin maaşlarını ve zamlarını derhal almaları ve vakıf gelirlerinden yardım görmeleri konusunda düzenlemeler yapmıştır¹⁵.

TBMM, 27 Temmuz 1920 tarihinde bir kararname çıkartarak işgal bölgelerinden kaçan ve iki aydır maaş alamayan memurları boş kadrolara atamış ve daha sonra geri ödenmesi şartıyla iki aylık maaş ödenmesini kararlaştırmıştır (Müderrişoğlu, 1974).

2 Ağustos 1920 tarihli *Vakit Gazetesi*, ilkokul öğretmenlerinin üç aydır maaş alamadıklarını yazmıştır. İstanbul Valisi Abdullah Bey de maaşların ödenmesi için okulların kapatılması gibi bir çözüm bulmuştur (Sarıhan, 2013, 500). Maaşların ödenmesi için İstanbul Hükümeti'nde de arayışlar sürmüştür.

1 Eylül 1920 tarihinde açılması gereken ilkokullar, maaşlarını hala alamayan öğretmenler göreve gitmedikleri için 29 Eylül 1920'de gecikmeyle açılmış, Sadrazamın aylıklarının zamanında ödeneceği sözünü vermesi üzerine öğretmenler direnişten vazgeçmişlerdir (Sarıhan, 1995, 225).

7 Ağustos 1920 tarihinde Canik Milletvekili Hamdi Bey'in verdiği kanun teklifi, 6 Eylül 1920 tarihinde "Memalik-i Meşgule Muallimin ve Memurin Maaşatı Hakkında Kanun" adı altında TBMM Hükümeti tarafından kabul edilmiştir. Buna göre; özel idarelerden maaş alan memur ve öğretmenlerin maaşları bütçeden, bağlı oldukları illere yardım kısmından verilecek ve bu kanunu yürütmekle Maarif ve Maliye Vekilleri sorumlu olacaktı¹⁶.

Kanunun çıkarılmasına rağmen öğretmen maaşlarındaki sorun çözülememiş, bazı illerin savaş yüzünden geliri iyice azalmıştı. Eğitim giderleri toplanamamış ve İstanbul ve Anadolu'da öğretmen grevleri başlamıştır. İlk olarak, 21 Ekim 1920'de Tokat öğretmenleri Harbiye Nezareti'ne telgraf çekerek görevi bıraktıklarını, görev bırakma sebeplerini süregelen açlık ve haksızlık olduğunu bildirmişlerdir. Geçen beş ay içinde Çarşamba, Rize ve Merzifon öğretmenleri de Meclis Başkanlığı'na ve Maarif Nezareti'ne telgraf çekerek geçen yıldan ve bu yıldan aylarca maaş alamadıklarını ve sorunlarına bir çözüm bulunmasını istemişlerdir (Sarıhan, 1995).

3 Aralık 1920'de aylardır maaş alamayan Ankara öğretmenleri de, Öğretmen Okulu'nda toplanarak boykot kararı almışlardır. Yurdun bir kısmında öğretmenlerin boykotu yüzünden okullar kapalı kalmış, daha sonra Meclis'te öğretmenlerin durumu görüşülmüştür. Bazıları Maarif Vekili'nden açıklama istemişlerdi. Maarif Vekili Rıza Nur, 10 aydan beri maaş alamayan öğretmenler bulunduğunu, elde para olmadığı için çaresiz kaldıklarını söylemiştir (Keskin, 2012).

¹² Resmi Gazete (07.02.1921) No:1, Kanunlar Dergisi, Cilt:1.

¹³ TBMM [D: 1, Cilt:1, B:10, S:196].

¹⁴ TBMM , [D:1, C:2, B:24, S:87]

¹⁵ BCA:30..18.1.1/1.3..18..

¹⁶ TBMM, [RG, 28.02.1921, Kanun No:19, Kanunlar Dergisi C:1]

4 Aralık 1920'de Kütahya Milletvekili Cevdet Bey, Ankara öğretmenlerinin işi bırakmasından dolayı, Maarif Vekili Dr. Rıza Nur için verdiği gensoruya, Vekil cevap vermiştir. Cevdet Bey maaş verilemediği için okulların kapandığını, en büyük düşmanın cehalet olduğunu, çocukların başıboş kaldığını söylemiş ve çocuklar cahil kalırsa vatanın kime emanet edileceğini sormuştur. Dr. Rıza Nur ise bazı yerlerde öğretmenlerin aylardır maaş alamadığını, para olmadığı için bu durumda olduklarını, olsa kendi cebinden vereceğini söylemiştir¹⁷.

4 Aralık 1920'de Hakkari Milletvekili Mazhar Müfit Bey ve arkadaşları, öğretmenlerin hak ettikleri alacaklarının ödenmesi için ek ödenek istenmesi konusunda¹⁸, 9 Aralık 1920'de Karesi milletvekili Hasan Basri Bey, öğretmenlerin biriken maaşlarının ödenmesi için kullanılmak üzere il özel idaresi bütçesine 500.000 lira konulması konusunda¹⁹ önerge vermişlerdir. 9 Aralık 1920'de Özel idarelerden maaş alan öğretmenlerin durumunu düzeltmek için, Maliye bütçesinden yardım amaçlı 50.000 Lira verilmesine karar verilmiştir²⁰.

10 Aralık 1920'de İstanbul'da çeşitli kademelerde çalışan 200'den fazla öğretmenin katıldığı Öğretmenler Derneği Kongresi'nde konuşmacılar, öğretmenlerin yaptığı grev sırasında cemiyeti öğretmenlere yardımı devam ettirmemekle suçlamışlardır. Sadrettin Celal bir derneğin nasıl çalışması gerektiğini anlatmıştır (Sarıhan, 1995).

20 Aralık 1920'de Kütahya milletvekili Cemil Bey, İstiklal Marşı için verilecek ödülün 100 liraya indirilmesi konusunda önerge vermiştir. İstiklal Marşı için daha önce 500 lira ödül konulmuştur. Cemil Bey, öğretmen maaşlarının ödenmediği bu günlerde güfte ve beste için 500 ödülü israf olarak gördüğünü dile getirmiştir²¹.

6 Ocak 1921'de, daha önce İzmit Milletvekili Namık Bey tarafından verilen. Erkek ve Kız Öğretmen Okulu öğretmenlerinin maaşlarının genel bütçeden ödenmesine dair kanun teklifi reddedilmiştir (Sarıhan, 1995).

11 Ocak 1921'de İlkokul öğretmenlerinin maaşları ve okulların ihtiyacı için yardım toplanmaya başlandığı haberleri verilmiştir (Sarıhan, 1995).

10 Şubat 1921'de TBMM'de öğretmen maaşları tartışılmıştır. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, "Bir muhasebe hususiyet meselesi vardır. Bu meydana çıktığı gündün itibaren maarifimiz sefaletten başka bir şey görmedi. Muallimler açtır, muallimler sefildir, muallimler müstahkamdır" diyerek, 20 seneden beri görevini yerine getirip hiç ilerleme görmeyen öğretmen ve memurlar olduğunu, hayatlarını mahrumiyet içinde geçirdiklerini, bunlara teselli olarak 50 lira gönderilmesini teklif etmiştir. Maliye Vekili Ferit Bey ise senenin sonuna geldiğini ve bütçenin zayıf olduğunu, bunun mümkün olamayacağını belirtmiştir²².

31 Mart 1921'de İstanbul'daki öğretmenler 4 aydır maaşlarını alamadıkları için ilkokul ve liseler tatil edilmiştir (Sarıhan, 1995).

1921 yılı içerisinde özel idarelerin maaşları ödeyememesinden dolayı birçok öğretmen okulu kapanmış, Ankara Kız Öğretmen Okulu öğretmenleri aylarca maaş alamamıştır (Arslan, 2002, 76).

14 Ağustos 1922'de Kayseri Milletvekili Ahmet Hilmi Bey, Kayseri Sultanisi'ndeki öğretmenlerin 6 aydır neden maaş alamadıkları konusundaki verdiği soru önergesine cevap olarak Maliye Bakanı, savaş dolayısıyla maaşların düzenli olarak ödenemediğini, bu konunun muhasebeye ulaştırılacağını söylemiştir²³. İsmail Sefa Bey'in Maarif Vekili olduğu dönemde de (Kasım 1922-Mart 1924) öğretmen maaşlarındaki sıkıntılar ve bunun sebep olduğu geçim sıkıntısı devam etmiştir. Yakup Kadri, ilkokul öğretmenlerinin çekmekte oldukları geçim sıkıntısının giderilmesinin, eğitim alanına atılması gereken en önemli konu olduğunu belirtmiş ve "Küçük Türk çocuklarının dimağına ilk şeklini vermeye memur bu zümre, sefaletle didişmeden cehaletle boğuşmaya kuvvet bulamayacak derecede, yorgun ve bitkindir." diyerek en kısa sürede bu sorunun çözülmesini tavsiye etmiştir (Sarı, 2013, 189).

8 Nisan 1923 yılında kabul edilen İdare-i Vilayat Kanunuyla Tedrisatı İptidaiye Kararnamesi'nin tadiline dair Kanun'un 10. maddesiyle bütün öğretmen okulları maaş ve masraflarıyla Maarif Vekaleti'ne devredilmiştir. Kanun'un 13. Maddesiyle de maaşlar ve terfi durumları düzenlenmiştir²⁴. Böylelikle özel

¹⁷ TBMM, [D:1, C:6, B:108, S:187]

¹⁸ TBMM, [D:1, C:6, B:108, S:219]

¹⁹ TBMM, [D:1, C:6, B:111, S:282]

²⁰ TBMM, [D:1, C:6, B:108, S:219], Karar No:81, Kanunlar Dergisi C:1

²¹ TBMM [D:1, C:6, B:117, S:436]

²² TBMM, [D:1, C:8, B:148, S:168-180]

²³ TBMM [D:1, C:22, B:84, S:164]

²⁴ TBMM, 8.4.1339(1923), Kanunlar Dergisi Cilt:1, Kanun no:326

idarelerin pay ayrılmadığı için maaşlarını ödemediği öğretmenlerin maaşları garanti altına alınmış, açlık ve sefaletle düşmeleri biraz olsun önlenmiştir.

Savaşın sonra dönemin Milli Eğitim Bakanı İsmail Sefa Özler Başkanlığı'nda 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihinde toplanan "1.Heyeti İlmîye" toplantısında öğretmenlerin maaş sorunları üzerinde de durulmuştur. İlköğretim Encümeni tarafından hazırlanan rapor daha sonra kanun teklifi haline getirilmiştir. Bu teklifte, öğretmen maaşları, ikramiyeleri, kira yardımları, fakir öğrenciler ve kütüphaneler için ayrılacak ödenekler hakkında bilgi verilmiştir. Öğretmenlerin bu tür giderlerinin Maarif Vekâleti tarafından karşılanması karara bağlanmıştır (Gül, 2018, 509-523).

15 Ekim 1923 tarihinde, Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey, bazı yerlerde ilköğretim öğretmenlerinin maaş alamadıkları için grev ilan ettiklerine dair Maarif Vekâleti'ne soru önergesi vermiştir²⁵. Bu soru önergesini Maarif Vekili İsmail Safa Bey daha sonra sözlü olarak yanıt vermiştir. Özel idarelerin 2 ay öncesine kadar zor günler geçirdiğini, kendilerine bırakılan Aşar hissesi ve İptidai Tahsil Vergisi'ni alamadıklarını bu yüzden zor durumda kaldıklarını ancak son zamanlarda bu durumun düzelmeye başladığını, Kayseri ve Antalya'daki öğretmenlerin maaşlarını aldıklarını belirtmiştir. Bazı yerlerin maliye ile aralarında görüş farklılıkları olduğunu, bazı özel idarelerin istediği rakamı malîyenin kabul etmediğini, isteklerini alamadıklarını, bunlar alındığında öğretmenlerin maaşlarını alabileceklerini belirtmiştir. Kastamonu'dan gelen telgrafta 6 aylık maaşların 3'er 4'er aylık kısımlarının alındığını söylemiştir. Kayseri Milletvekili Ahmet Hilmi Bey ise Kayseri özel idaresinin maaşları vermediğini, oradaki bazı tüccarların bir araya gelerek 2000 Lira topladıklarını ve maaşları ödediklerini söylemiştir²⁶.

21 Ocak 1924' te Malatya Milletvekili Reşit Ağa'nın Behisni ilçesindeki lisenin bu sene açılıp açılmayacağı ve öğretmenlerin maaşlarının verilmemesi konusundaki önergesine Maarif Vekili İsmail Safa Bey cevap vermiştir. Maarif Vekili, özel muhasebelerin maliyedeki 53.000 Lira alacaklarını alamadıkları için öğretmenlerin maaşının ödenemediğini, okulun da bir kısmının açıldığını belirtmiştir²⁷.

İlköğretim öğretmenlerinin çektikleri sıkıntılara rağmen, 13 Mart 1923 yılında kabul edilen Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu ile, ortaokul öğretmenlerinin özlük hakları, maaşları, atamaları gibi pek çok konu düzenlenmiştir²⁸. Bu kanunun çıkarılması sırasında Vasıf Bey, öğretmenliği tanımlarken sadece orta öğretim öğretmenlerinin değil, bütün öğretmenlerin göz önüne alınması gerektiğini söylemiştir²⁹.

2. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1920 yılında eğitim alanında ilk örgütlü grev yapılmıştır. Bu grev sırasında İstanbul Hükümeti'nin gösterdiği tavır, TBMM Hükümeti'ne olan güvenin artmasına neden olmuştur. Sekiz ay süresince aylıklarını alamayan öğretmenlerin tepkileri, sınıf bilinçli bazı öğretmenlerin yönlendirmesi sonucu grev sürecine girmiştir. 1 Mart 1920 tarihinde başlayan ve on dört gün süren ilköğretim öğretmenleri grevi, eğitim emekçileri mücadelesinde ilk "hak grevi" olarak tarihteki yerini almıştır (Eraslan, 2012, 28). Nisan 1921 tarihinde yapılan ilköğretim öğretmenlerinin grevini Muallimler Cemiyeti'nin desteklememesi, öğretmenlerin topluca istifa etmesi nedeniyle cemiyet güç kaybetmiştir (Göldaş, 1984, 28). Ekonomik durumlar sonucunda maaşlarını alamayan öğretmenlerin yaptığı boykotu desteklemeyen "Muallimler Cemiyeti"nden ayrılan öğretmenler daha sonra "Mekâtib-i İptidaiye Muallimleri Cemiyeti" ni kurmuşlardır. Kurulan bu cemiyet daha sonra, önemli bir öğretmen örgütü olmuştur (Göldaş, 1986). Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından kısa bir süre sonra 1920'de Ankara'da "Muallim ve Muallimler Cemiyeti" kurulmuştur. Daha sonra bu örgüt 7 Mayıs 1922'de yurdun farklı yerlerindeki öğretmen dernekleri ile beraber "Türkiye Muallim ve Muallimler Cemiyeti Birliği" ismini almıştır. Bu cemiyet, öğretmenler açısından ilk merkezi bir örgütlenme olmuştur (Meydan, 1986). 1925 yılında "Türkiye Muallimler Birliği" ismini almıştır. Çıkarılan yasa ile öğretmenlerin hak ve menfaatlerini korumaya, öğretmenlerin fikri ve sosyal gelişimini sağlamaya çalışmışlardır. 1929 yılının sonlarında güç kaybetmişlerdir. 1946 yılına kadar başka öğretmen örgütü kurulamamıştır (Cerey, 2013, 203-216).

Öğretmenlik mesleği, Cumhuriyetin ilk yıllarında çok saygın bir meslek olmasına karşın maddi olarak sıkıntı çekilen bir meslek olmuştur TBMM, eğitimdeki ekonomik sorunlar üzerinde, özellikle öğretmenlerin maaşları hususunda hassasiyetle durmuş, almış olduğu kararlar ve 1923'te yaptığı kanun değişikliğiyle öğretmenlere daha fazla maaş vermiş ve terfi imkanı sağlamaya çalışmış, maaş alamadığı için

²⁵ TBMM [D:2, C:2, B:36, S:674]

²⁶ TBMM [D:2, C:3, B:52, S:349]

²⁷ TBMM [D:2, C:5, B:87, S:254]

²⁸ TBMM, Kanunlar Dergisi C:2

²⁹ TBMM, 29.11.1923 [D:2, C:3, B:59, S:661]

öğretmenlik mesleğinden uzaklaşmak zorunda kalmış olan öğretmenleri tekrar mesleğe kazandırmayı amaçlamıştır (Arslan, 2002, 59-69).

1924 yılında eğitim sorunlarını belirlemesi amacıyla memleketimize gelen Amerikalı Profesör John Dewey “Türkiye Maarifi Hakkında Rapor” hazırlamıştır. Bu raporda Dewey de öğretmenlerin maddi sorunlarına yer vermiş, mesleğine düşkün öğretmenlerin bile bütün fikirlerini ve kalplerini kendi eğitim görevlerine veremediklerini, ailelerini geçindirmek ve borçlarını ödemekle çok meşgul olduklarını, bunun eğitim meselesine ve kendilerini geliştirmeye duydukları ilgiyi ikinci plana ittiğini belirtmiştir. Maaş konusunu Türk eğitiminin merkezinde olduğunu, Eğitim ve Maliye Bakanlıkları temsilcileri ile öğretmen derneklerinden, il eğitim memurlarından oluşacak bir komisyonun hayat pahalılığında öğretmenlere yardımcı olacak acil tedbirler (öğretmenler için bedava ulaşım, ucuz barınma, yakıt yardımı, v.s.) alınması gerektiğini vurgulamıştır (Dewey, 1939, 16). 1925’te Türkiye’ye gelen Alman Ticaret ve Sanayi Nezareti Müşaviri Kühne de öğretmen maaşlarının yeterli olmamasını büyük bir tehlike olarak görmüş, yaşam koşulları ile öğretmen ücretleri arasında denge kurulmasını önermiştir (Aydın, 1999).

İlk ve ortaöğretim öğretmenlerinin maaşları ve gelirleri, ancak 22 Mart 1926 yılında Maarif Vekili Mustafa Necati zamanında çıkarılan 789 numaralı Maarif Teşkilatına Dair Kanun’un 9-19. maddeleriyle düzenlenebilmiştir³⁰.

Öğretmenlerin maaşlarının genel bütçeye aktarılması uzun bir zaman almıştır. Öncelikle ilköğretim müfettişlerinin maaşları 30 Mayıs 1938 tarihinde kabul edilen “İlk Tedrisat Müfettişlerinin Muvazenei Umumiye İçine Alınmasına Dair Kanun” ile genel bütçeye aktarılmıştır³¹. Kanunda müfettişlerin, Gazi Terbiye Enstitüsü veya yabancı memleketlerdeki benzer okullardan mezun olma şartı getirilmiştir. İlköğretim giderlerinin ve öğretmenlerin maaşlarının devlet bütçesinden ödenmesi ise ancak 30 Ocak 1948 tarihinde çıkarılan “Özel idarelerden aylık alan ilkökul öğretmenlerinin kadrolarının Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatına alınması hakkında Kanun” un 3. maddesi ile sağlanabilmiştir³².

KAYNAKÇA

- Arslan Betül (2002, 3(2)) Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde Eğitim Faaliyetleri İçerisinde Öğretmenlerin Durumu. *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, 59-69.
- Aydın, İsmail (1999). *Dünden Bugüne Öğretmenler (1965-2005)*. Ankara: Volkan Matbaacılık, Eğitim Sen Yayınları Araştırma Dizisi 2.
- Cerev Gökçe (2013). Geçmişten Günümüze Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenme Mücadelesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 203-216.
- Dewey John (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. İstanbul: İstanbul Devlet Basımevi.
- Eraslan, Levent (Bahar 2012). Türkiye’de Eğitim Sendikacılığı’nın Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 28.
- Ergin, Osman (1977). *Türkiye Maarif Tarihi 5. Cilt*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Göldaş, İsmail (Nisan 1984). *İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi*. İstanbul: Kardeşler Basımevi.
- Göldaş, İsmail (1986). Türkiye’de Muallim ve Muallimler Birliği Üzerine Kısa Bir Tahlil. *Abece Dergisi*, 4 Temmuz.
- Gül O.K. (2018) Maarif Kongresi, Heyet-i İlmîyeler ve Uluslararası Ortaöğretim Öğretmenleri Kongresi Üzerine Bir Değerlendirme, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı:19, S:509-523.
- Karataş, Yakup (2016). Sultan II. Abdülhamid’in Eğitim Politikalarının Mali bir Veçhesi: Evkaf-ı Munderisenin Maarife Terki, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 57, 1839-1867.
- Keskin, Nuray Ertürk (2012). *Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması: Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini (1919-1928)*, Cilt1. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayın No.360.
- Meydan, M. (1986). Öğretmenlerin Örgütlü Mücadelesi. *Abece Dergisi*, 9 Aralık.
- Müderrişoğlu, Alptekin (1974). *Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ortak, Şaban.(2003). İlkokul Öğretmenlerinin Maaş Sorunu ve İlk öğretmen Grevi (1920), *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Atatürk Dergisi, cilt:3 sayı 4: s:223.
- Özel Sabahattin (2005). *Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Sarı Muhammed (2013). Yeni Türk Devleti’nin İlk Maarif Vekaleti (Kuruluşu ve Çalışmaları 1920-1923), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 54 , Bahar, s. 169-194.
- Sarıhan, Zeki (Temmuz 1986). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1-Mondros’tan Erzurum Kongresi’ne (30 Ekim 1918-22temmuz 1919)*. Ankara: Öğretmen Yayınları.
- Sarıhan, Zeki (Nisan 1984). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 2-Erzurum Kongresi’nden TBMM’ne (22 Temmuz 1919-23 Nisan 1920)*. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- Sarıhan, Zeki (1995) *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 3-TBMM’den Sakarya Savaşı’na (23 Nisan 1920-22 Ağustos 1921)*. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- Sarıhan, Zeki (Ekim 2013). *Milli Mücadelede Maarif Ordusu*. İstanbul:Tarihçi Kitabevi.
- Torun, Sadık Fatih (2018). 1913 Tarihli İdare-i Hususiye-i Vilayat Talimatnamesi’ne Göre Vilayet Bütçelerinin Yasalaşması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt:58, sayı:1, s:59-81.
- Yaşar, S. (İstanbul 2014). *Mütareke Dönemi’nde İstanbul’da İşçi Hareketleri (1919-1922)*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, sayfa:103.

³⁰ RG, 3.4.1926 No:338, Kanunlar Dergisi 4. Cilt

³¹ RG, 11.06.1938 No:3931, Kanunlar Dergisi Cilt 18

³² RG, 2.2.1948 No:6821, Kanunlar Dergisi Cilt:30

Yazıcı, Nesimi (Balıkesir-Eylül 1993), Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi. *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi Sempozyumu* (ss. 57-78).

GAZETELER

Akşam Gazetesi, 16 Mart 1920
Hadisat Gazetesi, 10 Aralık 1918
İkdam Gazetesi, 21 Şubat 1920
İkdam Gazetesi, 11 Mart 1920
İleri Gazetesi, 10 Mart 1920
İstiklal Harbi Gazetesi, 7 Şubat 1920
İstiklal Harbi Gazetesi, 25 Şubat 1920. (no.241)
İstiklal Harbi Gazetesi, 7 Mart 1920. (no.250)
İstiklal Harbi Gazetesi, 14 Mart 1920. (no.256)
Karagöz Dergisi, 10 Mart 1920
Resmi Gazete, 07 Şubat 1921
Resmi Gazete, 28.02.1921, No:4, Kanun no:19
Resmi Gazete, 3.4.1926, No:338, Kanun no:789
Resmi Gazete, 11.06.1938 No:3931, Kanunlar Dergisi Cilt 18
Resmi Gazete, 2.2.1948 No:6821, Kanunlar Dergisi Cilt:30
Ses Gazetesi, 25 Ekim 1918, Sayı:2, Sayfa:2
Ses Gazetesi, 26 Aralık 1918, Sayı:11, Sayfa:1
Vakit Gazetesi, 2 Ağustos 1920.
Yeniğün Gazetesi, 4 Mart 1920
Yeniğün Gazetesi, 5 Mart 1920
Yeniğün Gazetesi, 7 Mart 1920

TUTANAKLAR

MMZC[23 Şubat 1336 (1920)D:4, C:1, İ:13, S:195-196]
MMZC[26 Şubat 1336 (1920 D:4, C:1, İ:14, S: 218-220]
MMZC[1 Mart 1336 (1920)D:4, C:1, İ:17, Sayfa: 303-305, 311]
TBMM [D: 1, C:1, B:10, S:196].
TBMM , [D:1, C:2, B:24, S:87]
TBMM, [D.1, C:6, B:108, S:187]
TBMM, [D:1, C:6, B:108, S:219]
TBMM, [D:1, C:6, B:111, S:282]
TBMM, [D:1, C:6, B:108, S:219], Karar No:81, Kanunlar Dergisi C:1
TBMM [D:1, C:6, B:117, S:436]
TBMM, [D:1, C:8, B:148, S:168-180]
TBMM [D:1, C:22, B:84, S:164]
TBMM [D:2, C:2, B:36, S:674]
TBMM [D:2, C:3, B:52, S:349]
TBMM, [D:2, C:3, B:59, S:661]
BCA:30..18.1.1/1.3..18., 7 Temmuz 1920.

İnternet

efestenhaberler.com/yazi/6531/ogretmen_grevleri.html